

1974-2024: Πώς τιμάμε μια τραυματική επέτειο

του Πέτρου Παπαπολυβίου

Όσο και να φαίνεται απίστευτο, σε όσους έζησαν εκείνο το μαύρο καλοκαίρι του 1974, αυτές τις ημέρες συμπληρώνονται πενήντα χρόνια, μισός αιώνας, από το πραξικόπημα και από την πρώτη φάση της τουρκικής εισβολής στην Κύπρο. Δεκατέσσερα χρόνια μετά την εκδίωξη της αποικιακής Αυτοκρατορίας και την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας, επήλθε η καταστροφή του 1974. Από τότε ο τόπος και οι άνθρωποί του έζησαν και ζουν χρόνια ελπίδων και απογοητεύσεων, προσμονής και διαψεύσεων, αναδημιουργίας, ανοικοδόμησης και «οικονομικού θαύματος» αλλά και κατάρρευσης, οικονομικής και δεσμικής κρίσης, απελπισίας. Σήμερα, η κοινωνία μας αναζητά προσανατολισμό και πυξίδα, «πειστικό κοινό αφήγημα» και διεξοδο, αφού όσοι πιστεύουν στη δυνατότητα επίτευξης «μιας δίκαιης και βιώσιμης λύσης» φαίνεται ολοένα να λιγοστεύουν.

Η έλλειψη πίστης και προσανατολισμού αποτυπώνεται, φοβάμαι, και στις περισσότερες μέχρι τώρα επετειακές εκδηλώσεις. Ίσως είναι και εύλογο: Πώς θυμάται και πώς υπενθυμίζει ένα κράτος τα πενήντα χρόνια ημικατοχής; Ένας πρόσφυγας, μια οικογένεια που θρηνεί δύμα πολέμου, μια προσφυγική κοινότητα πώς θα τιμήσουν μια, ακόμη, επέτειο εθνικής τραγωδίας και συμφοράς όπως αυτή του 1974; Οι πρόσφατοι εορτασμοί των επετείων του 1821 και του 1922 μας δίνουν ένα χρήσιμο μέτρο σύγκρισης. Βέβαια, η φετινή, δική μας, επέτειος συνδέεται μεν με ένα πελώριο εθνικό τραύμα, αντίστοιχο της Μικρασιατικής Καταστροφής, με τη διαφορά ωστόσο ότι αναφέρεται σε μια ανοικτή πληγή, σε ένα ζήτημα που ακόμη αναμένει την επίλυσή του.

Το επετειακό έτος είναι ακόμη στην εξέλιξή του, οπότε δεν θα σχολιάσω την ποιότητα ή την πρωτοτυπία των μέχρι τώρα εκδηλώσεων. Θεωρώ ότι ανάμεσα στα πιο σημαντικά γεγονότα του έτους είναι τρεις Εκδόσεις: Αυτή που εγκαινιάστηκε στις 3 Ιουλίου στο Πολιτιστικό Ίδρυμα της Τράπεζας Κύπρου με τίτλο «Κύπρος Νήσος», μια δεύτερη που εξαγγέλθηκε και συνδιοργανώνεται από τη Βουλή των Αντιπροσώπων και τη Βουλή των Ελλήνων με τίτλο «Κύπρος 1974. Η μνήμη είναι η μόνη πατρίδα των ανθρώπων», και μια τρίτη που εγκαινιάζεται στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, στην Αθήνα στις 25 Ιουλίου, με τίτλο «Κύπρος '74. Δεν Ξεχνώ». Σημαντικές συμβολές στην ιστορική καταγραφή αναμένεται να φέρουν διάφορα επιστημονικά συνέδρια που διεξήχθησαν ή οργανώνονται, όπως και οι ανάλογες εκδόσεις.

Πολύ πιο χρήσιμο για την κυπριακή κοινωνία θα ήταν εάν η φετινή επέτειος μπορούσε να λειτουργήσει ως ευκαιρία για απολογισμό όσων έχουν γίνει (ή ορθότερο όσων δεν έχουν γίνει) μέχρι σήμερα και όσων πρέπει να δρομολογηθούν τα επόμενα χρόνια για συγκεκριμένα θέματα που αφορούν την ιστορική μνήμη του 1974. Απαριθμώ μερικά από τα πιο σημαντικά:

Ανέγερση Παγκύπριου Μνημείου πεσόντων, εκτελεσθέντων, δολοφονηθέντων και θυμάτων του πραξικοπήματος και της τουρκικής εισβολής ή/και Χάραξη αντίστοιχων μαρμάρινων πλακών με τα ονόματα των ηρώων και των θυμάτων του 1974 στον Τύμβο της Μακεδονίτισσας. Με την παράλληλη δημιουργία βάσης δεδομένων ανοικτής πρόσβασης για τους πεσόντες, τους αγνοούμενους, τους δολοφονηθέντες και τους αποβιώσαντες εξαιτίας της τουρκικής εισβολής.

Ολοκλήρωση των σχεδίων και υλοποίηση, επιτέλους, του Μουσείου Στρατιωτικής Ιστορίας που αναμένεται εδώ και χρόνια και θα είναι αφιερωμένο και στην κυπριακή συμμετοχή και στους προηγούμενους ελληνικούς και παγκόσμιους πολέμους. Ειδικά για το τμήμα του πραξικοπήματος και της τουρκικής εισβολής δυστυχώς χρόνο με τον χρόνο οι γονείς των ηρώων του 1974 φεύγουν από τη ζωή και μαζί τους χάνονται πολύτιμα τεκμήρια και κειμήλια των προσωπικών ιστοριών των παιδιών τους. Είναι πρόσφατο το τραγικό περιστατικό της μη ανεύρεσης συγγενών αγνοουμένων στην Ελλάδα για να τους παραδοθούν τα εντοπισθέντα λείψανα των παιδιών τους. Είναι ένα κεφάλαιο στο οποίο η Κυπριακή Δημοκρατία δεν φάνηκε αντάξια της δυσίας των εκατοντάδων ηρώων του 1974.

Σε ένα παρεμφερές θέμα, πενήντα χρόνια μετά την τουρκική εισβολή του 1974 εξακολουθεί να υφίσταται η απαράδεκτη παραδοξότητα να μην έχει κυκλοφορήσει ακόμη η επίσημη στρατιωτική ελληνική εκδοχή και να μην διδάσκονται οι Ένοπλες Δυνάμεις, στην Κύπρο και στην Ελλάδα, για τις αιτίες της οδυνηρής ελληνικής ήττας στην Κύπρο το 1974. Εάν οι Διευθύνσεις Ιστορίας Στρατού, στην Κύπρο και στην Ελλάδα, και οι αντίστοιχοι πολιτικοί και στρατιωτικοί προϊστάμενοι δεν μπορούν να αναλάβουν και να φέρουν εις πέρας ένα τέτοιο έργο, ας το αναθέσουν σε νέους ιστορικούς, που έχουν μελετήσει συστηματικά την περίοδο και έχουν διακριτό συγγραφικό έργο για τη δράση πολεμικών μονάδων και όπλων με τη συμπαράσταση και την υποστήριξη των Συνδέσμων βετεράνων πολεμιστών του 1974.

Ένα αντίστοιχο θέμα, ευρύτερων διαστάσεων, είναι η διάσωση της προσφυγικής μνήμης του 1974. Μια αγαθή συγκυρία και το όραμα μιας ομάδας αφοσιωμένων ανθρώπων προίκισε την ιστορική και κοινωνική παρακαταθήκη του τόπου μας με το Αρχείο Προφορικής παράδοσης των κατοχομένων περιοχών της Κύπρου, εστιάζοντας σε μια γεωγραφική περιοχή, την επαρχία Κερύνειας, και σε πληροφορίες για μια συγκεκριμένη ιστορική περίοδο, την τουρκική εισβολή και την προσφυγιά του 1974. Πρόκειται για ένα αρχείο που έχει δημιουργηθεί και σώζεται στο Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών, ανυπολόγιστης εθνικής και ιστορικής αξίας και σημασίας. Δημιουργήθηκε με την επιστημονική συμβολή του καθηγητή Πασχάλη Κιτρομηλίδη, ο οποίος πρότεινε και την ίδρυσή του και με την τεχνογνωσία του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών, το οποίο διευθύνει στην Αθήνα, όπου εκεί το αντίστοιχο Αρχείο Προφορικής Παράδοσης, πρότυπο επιστημονικού οράματος και προσωπικής αφοσίωσης, δημιουργήθηκε από τη Μέλπω και τον Οκτάβιο Μερλιέ το 1930, οκτώ μόλις χρόνια μετά τη Μικρασια-

τική Καταστροφή. Το πρόγραμμα στο Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών ξεκίνησε το 1989 και μέχρι το 2002 συγκεντρώθηκαν 5400 ώρες μαρτυριών από τις κατεχόμενες περιοχές του νησιού μας με την εργασία αποσπασμένων φιλόλογων από το Υπουργείο Παιδείας. Μια άλλη αντίστοιχη πλούσια πηγή βρίσκεται στο Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου και είναι το υλικό ραδιοφωνικών εκπομπών με συνεντεύξεις από πρόσφυγες από διάφορα μέρη της Κύπρου. Οι προφορικές αυτές μαρτυρίες πρέπει να διασωθούν και να γίνουν κτήμα της επιστημονικής κοινότητας και γενικότερα της κοινωνίας μας. Μόνο και μόνο για το πρόγραμμα «Προφορικής παράδοσης» το Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών με την τεράστια μέχρι σήμερα προσφορά του θα πρέπει να στηριχθεί από την κυβέρνηση και να παραταθεί η λειτουργία του, καθώς εδώ και αρκετά χρόνια έχει αφεθεί στον μαρασμό. Το ιδανικό θα ήταν να συγκεντρωθούν στο Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών και οι αντίστοιχες προφορικές μαρτυρίες που αφορούν ή αναφέρονται στο 1974 και έχουν δημιουργηθεί από διάφορους φορείς και ιδιώτες.

Επίσης, η πεντηκοστή επέτειος από την προσφυγοποίηση δεκάδων χιλιάδων Κυπρίων θα ήταν ευτύχημα να αποτελέσει μια ευκαιρία να συγκεντρωθούν, να καταγραφούν και να φωτογραφηθούν από τους προσφυγικούς δήμους και τις κοινότητες και τα αντίστοιχα προσφυγικά σωματεία κειμήλια που έφεραν μαζί τους από τις πατρογονικές τους εστίες οι πρόσφυγες ή έχουν εντοπιστεί και διασωθεί στο χρονικό διάστημα

που έχει μεσολαβήσει. Με την ελπίδα δημιουργίας ενός Μουσείου Κυπριακής προσφυγιάς, κατά προτίμηση σε έναν από τους προσφυγικούς συνοικισμούς ή έναν από τους πρώτους πρόχειρους καταυλισμούς του 1974-1976.

Τέλος, θεωρώ ότι η πολιτεία και τα κοινοβουλευτικά κόμματα θα πρέπει να ξαναδοούν με σοβαρότητα και με υπερκομματική διάθεση το ζήτημα της επιβίωσης των κατεχόμενων Δήμων και Κοινοτήτων. Γίνονται αρκετά, αλλά είναι καιρός να αλλάξουν και πολλά άλλα. Για παράδειγμα, ως Δημότης κατεχόμενου Δήμου, δεν κατανοώ γιατί πρέπει να ψηφίζουμε Δημοτικούς Συμβούλους ή μέλη των Σχολικών Εφορειών μόνο από ένα κόμμα και να μην δίδεται ειδικά για τους εκλογείς των κατεχόμενων Δήμων η δυνατότητα οριζόντιας ψηφοφορίας. Μια τέτοια αλλαγή θα είναι ανάσα ζωής για τους κατεχόμενους Δήμους και μακροπρόθεσμα θα ωφελήσει και τα ίδια τα κόμματα.